

УДК 342

Глєб РУСАК

аспірант, Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету, вул. Р. Корсакова, 2, м. Суми, Україна, 40005

ORCID: 0000-0002-4858-4194

DOI: 10.32782/LST/2022-1-17

Бібліографічний опис статті: Русак, Г. (2022). Адміністративно-правові аспекти пенсійного забезпечення суддів. *Law. State. Technology*, 1, 112–116, doi: 10.32782/LST/2022-1-17

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ

Соціально-економічна політика держави передбачає надійний соціальний захист населення та належне пенсійне забезпечення це один із основних показників суспільного добробуту. Ефективне функціонування пенсійної системи це важливий чинник суспільного розвитку та соціальних перетворень. Показник економічного й соціального стану країни є рівень пенсійного забезпечення.

Пенсійне забезпечення домінуюча складова соціального забезпечення, що виступає базовою й важливою гарантією стабільного розвитку суспільства, так як охоплює інтереси працездатних й непрацездатних громадян. Одним із основних елементів соціальної функції держави є пенсійне забезпечення й разом з тим, як сукупність методів задоволення матеріальних потреб тих верств населення які мають право на отримання пенсії.

Пенсійне забезпечення є однією з основних гарантій соціального захисту, зміст якого зводиться до підтримки матеріального добробуту громадян та їхніх сімей при виході на пенсію за віком, інвалідністю або в разі втрати годувальника.

Згідно чинного законодавства виокремлюють серед пенсіонерів деяких категорій працівників, які мають право на спеціальні пенсії, до цієї категорії відноситься судді та це питання є дискусійним у суспільстві.

В Україні судді виконують виняткову соціальну роль – безпосередньо реалізує судову владу, оскільки судова в Україні є самостійною та незалежною від інших гілок влади, Відповідно держава наділяє суддю специфічним соціально-професійним статусом, визначає правове становище суддів як особливих посадових осіб та як особливих членів соціуму.

У статті розглянуто особливості правового статусу суддів та особливості пенсійного забезпечення судді, як спеціального суб'єкта, досліджено соціальні гарантії суддів які закріпленні Конституцією та законами України. Розглянуто види пенсійного забезпечення на які має право розраховувати суддя виходячи у відставку.

Систематизуються погляди науковців на трактування поняття «статус судді» та «правовий статус судді». Особлива увага приділяється дослідженню правового статусу судді, як особливого суб'єкта та їх соціальних гарантій. Також досліджено діючий статус судді як носія судової влади та статус судді, який перебуває у відставці й особливості положення судді у кожному з цих статусів.

Ключові слова: правовий статус судді, пенсія, соціальні гарантії, довічне грошове утримання.

Нлієб RUSAK

Postgraduate Student at the Educational and Scientific Institute of Law, Sumy State University, str. R. Korsakova, 2, Sumy, Ukraine, 40005

ORCID: 0000-0002-4858-4194

DOI: 10.32782/LST/2022-1-17

To cite this article: Rusak, H. (2022). Administrative and legal aspects of pension provision for judges. *Law. State. Technology*, 1, 112–116, doi: 10.32782/LST/2022-1-17

ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECTS OF PENSION PROVISION FOR JUDGES

The socio-economic policy of the state provides for reliable social protection of the population and adequate pension provision, which is one of the main indicators of public welfare. Effective functioning of the pension system is an important factor in social development and social transformations. The indicator of the economic and social condition of the country is the level of pension provision.

Pension provision is a dominant component of social security, acting as a basic and important guarantee of stable development of society, as it covers the interests of able-bodied and disabled citizens. One of the main elements

of the social function of the state is pension provision, and together with it, as a set of methods for meeting the material needs of those sections of the population who have the right to receive a pension.

Pension provision is one of the main guarantees of social protection, the content of which is reduced to supporting the material well-being of citizens and their families upon retirement due to old age, disability or in case of loss of a breadwinner.

According to the current legislation, certain categories of employees who are legally entitled to special pensions are singled out among pensioners, judges belong to this category, and this issue is debatable in society.

In Ukraine, judges perform an exceptional social role – they directly exercise judicial power, since the judiciary in Ukraine is independent and independent from other branches of government. Accordingly, the state grants a judge a specific social and professional status, defines the legal position of judges as special officials and as special members of society.

The article examines the peculiarities of the legal status of judges and the peculiarities of a judge's pension as a special subject, and examines the social guarantees of judges enshrined in the Constitution and laws of Ukraine. The types of pension benefits that the judge has the right to count on upon retirement have been considered.

The views of scientists on the interpretation of the concept of "status of a judge" and "legal status of a judge" are systematized. Special attention is paid to the study of the legal status of the judge as a special subject and their social guarantees. The current status of a judge as a holder of judicial power and the status of a retired judge and the peculiarities of the position of a judge in each of these statuses were also investigated.

Key words: legal status of a judge, status of a judge, pension, social guarantees, lifelong financial support.

Постановка проблеми. Останнім часом визначення основ захисту прав, свобод та інтересів суддів у соціальній сфері займає пріоритетного значення. Соціальне забезпечення суддів є невід'ємним елементом статусу судді за допомогою якого реалізуються гарантії здійснення правосуддя, передбачені Конституцією та законами України. Наразі є дуже дискусійним питання розробки моделі соціального забезпечення суддів в Україні.

Судова гілка повинна в повному обсязі отримувати соціальні гарантії які створюють належні умови для справедливого, неупередженого, об'єктивного розгляду справ та протидії негативним явищам в системі судочинства України.

Насамперед забезпечення законності та справедливості в діяльності судів потребує створенню нових компонентів розбудови системи соціального забезпечення суддів які відповідають нормам міжнародного права, європейським цінностям та враховуючи високий статус судді.

Пенсійне забезпечення суддів виступає однією з важливих соціальних та економічних гарантій діяльності суддів, їх добросовісності та неупередженості, престижу суддівської діяльності та їх соціально-правового статусу. Тому у належному пенсійному забезпеченні суддів, без перебільшення, зацікавлене усе суспільство загалом, що робить окреслену проблематику особливо значимою.

Стан опрацювання цієї проблематики. У своїх працях вивчали пенсійне забезпечення вітчизняні й зарубіжні вчені. Зокрема, його розглядали В.Б. Авер'янов, І.Л. Бородін, Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, В.В. Галуцько, О. В. Гурича, М.М. Говоруха, І.І. Діткевич, М. Д. Ждана, В.М. Шафіра, В.В. Паплінського, Л.В. Котова, О.В. Батанова, О.Ф. Скакун, С.П. Коталей-

чука, П.Я. Пісного, Є.О. Гіди, Б.Д. Мартиненко, В.В. Жернакова, М.С. Радомського, В.М. Вегери та інші. Цю сферу постійно аналізують державні органи, такі як Пенсійний фонд України, Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України та інші.

Метою статті є здійснення системно-правовий аналіз відповідності чинного законодавства, яке регулює умови виплати пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці, принципам пропорційності і справедливості.

Виклад основного матеріалу. В Україні судова влада є самостійною та незалежною від інших гілок влади, що неминує визначає правове становище суддів як особливих посадових осіб та як особливих членів соціуму. Правовий статус судді передбачає як конституційно визначені гарантії незалежності та недоторканності суддів при здійсненні правосуддя. Професійні судді виконують конституційну функцію – здійснення правосуддя, чим обумовлений їх спеціальний правовий статус.

Відповідно визначенню поняття «правовий статус» виділяють дві основні позиції. Деякі вчені визначають «правовий статус» пов'язують із правами та обов'язками. Інші доповнюють поняття правовий статус різними елементами, що визначають та закріплюють положення особи в суспільстві (принципи, гарантії, правові норми, законні інтереси, громадянство, правосуб'єктність, відповідальність, правовідносини загального (статусного) типу).

Треба зазначити, що визначення поняття «правовий статус» не є однозначним та існує декілька точок зору, його елементів, співвідношення з іншими категоріями, виділення його видів.

Розглядаючи правовий статус судді, Л. В. Москвич вважає, що правовий статус судді цілісна правова категорія, що характеризує весь спектр юридичних можливостей і соціально-психологічних якостей суб'єкта, на якого покладено функцію здійснення судової влади в державі. Сутність поняття полягає у нормативно визначеній можливості поведінки судді, обмеженої інтересом виконуваної соціальної функції (Москвич, 2003: 15).

В. В. Миргород-Карпова вважає, що статус судді включає вимоги, що пред'являються до суддів, їх права та обов'язки. Сутність і зміст діяльності суддів судів загальної юрисдикції визначається через сукупність відповідних юридичних елементів, що входять до структури їх правового статусу, до яких належать: правосуб'єктність судді, його права та обов'язки, функції, принципи, юридична відповідальність, гарантії діяльності (Миргород-Карпова В.В, 2021 : 63).

На думку П. І. Прохорова правовий статус суддів це законодавчо визнана сукупність гарантованих основоположних прав, обов'язків і компетенції суддів як особистостей і посадових осіб, яка зумовлює соціально-правове становище у суспільстві (Прохоров П.І, 2020: 57).

Аналіз теоретичних уявлень про статус судді, дозволив зробити висновок про те, що статус судді є специфічним, відмінним від інших суб'єктів права.

Характерно, що законодавче обмеження в конституційно-правовому статусі судді як звичайного громадянина супроводжує особу судді протягом усього періоду здійснення професійних прав і обов'язків, і охоплює період виходу у відставку. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» за особою, що перебуває у відставці, зберігаються звання судді, гарантії особистої недоторканності та приналежність до суддівського співтовариства.

Важливою складовою правового статусу суддів є гарантії їх діяльності, що врешті й визначають реальний правовий статус судді. Під гарантіями діяльності суддів слід розуміти сукупність загальних та спеціальних способів і засобів реалізації прав та обов'язків суддів.

Законом України «Про судоустрій та статус суддів» закріплені різновиди соціальних гарантій суддів, а також визначаючи місце серед них пенсійного забезпечення. Судова влада в Україні реалізується особами, які обіймають штатну посаду в судовому органі та здійснюють правосуддя на професійній основі (4).

Як і будь-яка трудова діяльність України, правосуддя оплачується у встановленому законо-

давством порядку, що виражається у відповідній заробітній платі. Цей аспект задекларовано в Конституції України та Загальній декларації прав людини, де вказано, що кожній людині гарантується право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно вибирає або на яку вільно погоджується (5; 6).

Необхідно наголосити, що судді є суб'єктами державного соціального страхування, що являє собою систему прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом (7).

При цьому обов'язкове державне страхування життя і здоров'я суддів здійснюється за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

Щодо останньої соціальної гарантії, пенсійного забезпечення суддів, то її зміст має комплексну і складну юридичну природу. Її регламентовано окремим Розділом Х «Статус судді у відставці» Закону України «Про судоустрій та статус суддів», що включає норми, котрі регламентують як порядок здійснення пенсійного забезпечення, так і низку інших правовідносин, зокрема, пов'язаних із медичною допомогою суддям у відставці, санаторно-курортним лікуванням і таке інше (8).

Також треба зазначити, що згідно статті 126 Конституції України основоположні принципи здійснення правосуддя в Україні – незалежність і недоторканність суддів. Конституційний статус судді передбачає надання йому в майбутньому статусу судді у відставці, що також є гарантією належного відправлення правосуддя, дає підстави ставити до суддів високі вимоги і зберігати довіру до їх компетентності й неупередженості. Надання судді за рахунок держави матеріального й соціального захисту (належні заробітна плата й пенсія, щомісячне довічне грошове утримання та ін.), що відповідає його високому статусу, є гарантією забезпечення незалежності.

Пенсійне забезпечення судді можна поділити на два види:

1) пенсії за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника, що визначаються за Законом України "Про державну службу";

2) щомісячне довічне грошове утримання, яке умовно можна назвати "пенсією судді у відставці", що встановлюється Законом України "Про судоустрій і статус суддів".

Головною особливістю нормативно-правового регулювання пенсійного забезпечення суддів є наявність двох груп юридичних документів, а саме: загальних, які встановлюють гарантії соціального захисту та пенсійного забезпечення в Україні в цілому на чолі із Конституцією, а також спеціальних Закон України «Про судоустрій і статус суддів» документи органів суддівського самоврядування встановлюють особливості отримання суддями пенсій та щомісячного довічного грошового утримання. Водночас, недоліком спеціальної нормативно-правової бази є відсутність норм, які чітко пояснюють порядок та особливості обох типів пенсійного забезпечення суддів, шляхом виплати їм пенсій в загальному порядку та щомісячного довічного грошового утримання. Зокрема, не пояснюється в спеціальній нормативно-правовій базі зміст щомісячного довічного грошового утримання та основні моменти його юридичного значення.

Висновки. Конституцією та законами України визначено правове становище судді, гарантії його діяльності, підстави та порядок призначення судді на посаду, компетенція, а також відповідальність. Статус судді – це правове

становище, закріплене за суддею протягом його життя, включає діючий статус судді як носія судової влади та статус судді, який перебуває у відставці. Специфіка кожного статусу супроводжує особистість судді, надаючи певні гарантії для життя та діяльності. Особливість положення судді у кожному з існуючих статусів, підлягає певному ряду нормативно-правового забезпечення.

Займання посади судді покладає на нього не тільки особливий масив прав, обов'язків та функцій щодо здійснення правосуддя, а й спеціальні соціальні гарантії.

Гарантії виражаються в наявності чітких вимог і порядку обчислення та нарахування заробітної плати (винагороди) суддів, забезпеченні державою їх житлових потреб за наявності законних підстав, чіткому визначенні та обчисленні стажу роботи, наявності гарантій у сфері соціального страхування тощо.

Пенсійне забезпечення суддів у контексті аналізованих соціальних гарантій має більш широкий зміст. Як і всі інші соціальні гарантії, пенсійне забезпечення характеризує умови державної підтримки суддів, правовий статус яких змінюється з виходом на пенсію. При цьому законодавець виділив цю гарантію серед інших, наділивши її більшим обсягом нормативного матеріалу. Це свідчить про особливий зміст і значущість пенсійного забезпечення суддів та наявність певних особливостей, що становлять особливий науковий інтерес.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Москвич Л.М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.10. Харків, 2003. 21 с.
2. Миргород-Карпова В.В. Загальні засади організації та діяльності суддів в Україні // *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2021. Випуск 1 (93). С. 61–69.
3. Прохоров П.І. Конституційно-правовий статус суддів: основні елементи та їхня характеристика // *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2020. Том 5. С. 57–64.
4. Правовий статус судді // Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України URL: <https://ccu.gov.ua/storinkaknygu/552-pravovyy-status-suddi> (дата звернення 20.03.2021 р.).
5. Загальна декларація прав людини : Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Ст. 2598.
7. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 121.
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46. Ст. 403.

REFERENCES:

1. Moskvich L.M. (2003) Organizational and legal problems of the status of judges: autoref. thesis ... candidate law Sciences: special: 12.00.10. Kharkiv., 21 p [in Ukrainian].
2. Myrhorod-Karpova V.V. (2021) General principles of the organization and activity of judges in Ukraine // *Bulletin of the LDUVS named after E.O. Didorenko*. Issue 1 (93). P. 61–69 [in Ukrainian].

3. Prokhorov P.I. (2020) Constitutional and legal status of judges: the main elements and their characteristics // Scientific notes of the Ukrainian Academy of Sciences. Legal sciences. Volume 5. P. 57–64 [in Ukrainian].
4. Pravovyi status suddi (2021) // Ofitsiyniy veb-sait Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. URL: <https://ccu.gov.ua/storinkaknygy/552-pravovyy-status-suddi> [in Ukrainian].
5. Universal Declaration of Human Rights: Declaration, International Document of December 10, 1948. Official Gazette of Ukraine. 2008. No. 93. Art. 3103 [in Ukrainian]
6. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996 No. 254k/96-VR. Official Gazette of Ukraine. 2010. No. 72/1. Art. 2598 [in Ukrainian].
7. Fundamentals of Ukrainian legislation on mandatory state social insurance: Law of Ukraine dated January 14, 1998 No. 16/98-VR. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1998. No. 23. Art. 121 [in Ukrainian].
8. On mandatory state social insurance: Law of Ukraine dated September 23, 1999 No. 1105-XIV. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1999. No. 46. Art. 403 [in Ukrainian].